

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ БАКАЛАВРСЬКОГО РІВНЯ «СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ» В ІСПАНСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ

UNIVERSITY PROGRAMS "SOCIAL EDUCATION" FOR FORMATION OF BACHELORS IN SPAIN

У статті висвітлюються особливості реалізації освітніх програм бакалаврського рівня «Соціальне виховання» в сучасних університетах Іспанського Королівства. Розглянуто змістові компоненти освітніх програм, зокрема наведено приклади обов'язкових предметів і предметів вільного вибору здобувачів освіти в університетах Валенсії, Вальядоліду, Кордови, Малаги, Мурсії, Сантьяго-де-Компостели, Гранади, Бургосу, Мадриду, Кастилії Ла-Манші та ін. Показано, що кожна з освітніх програм бакалаврського рівня «Соціальне виховання», які реалізуються в понад 30 університетах Іспанії, є унікальною. У більшості іспанських університетів у змісті цих освітніх програм оптимально поєднано теоретичне і практичне навчання, ураховано регіональну специфіку соціально-педагогічної практики.

Аналіз освітніх програм бакалаврського рівня «Соціальне виховання» в різних університетах Іспанського Королівства дає підстави стверджувати, що формування фахівців із соціальної педагогіки здійснюється поетапно і передбачає, по-перше, базову підготовку протягом першого навчального року (інколи продовжується і протягом другого року навчання); по-друге, основний цикл навчання (вивчення обов'язкових предметів, здебільшого інтегрованих за чітко означеними модулями); по-третє, поглиблену спеціалізацію в галузі соціального виховання (починаючи з третього навчального року, коли здобувачам освіти потрібно обрати предмети для вивчення); по-четверте, навчальні практики а установах і службах соціально-виховного призначення і, нарешті, підготовку та захист кваліфікаційної роботи. У процесі реалізації освітніх програм бакалаврського рівня «Соціальне виховання» в університетах Іспанії у здобувачів формується широкий спектр загальних і фахових компетентностей, що дозволяє їм розв'язувати спеціалізовані задачі в галузі соціальної педагогіки, здійснювати соціальне виховання в різних соціокультурних середовищах і контекстах, організувати й управляти соціально-виховними інституціями, проводити дослідницьку роботу з вивчення соціально-педагогічних проблем на рівні особистості, соціуму, соціальних груп, громади, держави.

Ключові слова: освітня програма, соціальне виховання, соціальна педагогіка, бака-

лаврський рівень, університети, Іспанське Королівство.

Some peculiarities of implementation of programs «Social education» for formation of bachelors in modern universities of Spain are revealed in the article. The content components of educational programs are considered, in particular, examples of subjects for compulsory studying and subjects chosen by the students in the Universities of Valencia, Valladolid, Cordoba, Malaga, Murcia, Santiago de Compostela, Granada, Burgos, Madrid, Castilla-La Mancha, etc. are given. It is shown that each of the educational programs «Social education» for formation of bachelors which are implemented in more than 30 universities in Spain is unique. In most Spanish universities, the content of these educational programs optimally combines theoretical and practical training, taking into account the regional specificity of socio-pedagogical practice. The analysis of the bachelor's level educational programs «Social education» in various universities of Spain gives reason to assert that formation of specialists in social pedagogy is carried out in stages and involves, first, basic training during the first academic year (sometimes it continues during the second year of study); secondly, the main cycle of education (study of compulsory subjects, mostly integrated according to clearly defined modules); third, in-depth specialization in the field of social education (starting from the third academic year, when students need to choose subjects to study); fourthly, educational practices at institutions and services of social and educational purpose and, finally, preparation and defense of qualification work. In the process of implementing educational programs «Social education» for formation of bachelors in Spanish universities, students develop a wide range of general and professional competences, which allows them to solve specialized tasks in the field of social pedagogy, carry out social education in various socio-cultural environments and contexts, organize and manage social and educational institutions, to conduct research on the study of socio-pedagogical problems at the level of the individual, society, social groups, community, state.

Key words: university educational program, social education, social pedagogy, formation of bachelors, universities, Spain.

УДК 378.4:37.013.42(460)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.1.2>

Зайченко Н.І.,

докт. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи
та освітніх і педагогічних наук
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В Іспанському Королівстві університетська підготовка соціальних педагогів була започаткована в 1980-х роках, хоча викладання предмета соціальної педагогіки здійснювалося з 1944 року. Понад 30 університетів упровадили освітні програми бакалаврського рівня «Соціальне виховання» в сучасній Іспанії. Професійна підготовка соціальних педагогів в університетах здійснюється переважно на педагогічних факультетах

(Мадридський університет Комплутенсе, Барселонський університет, Саламанкський університет, Гранадський університет, Кордовський університет, Малазкий університет, університет Мурсії, університет Сантьяго-де-Компостели, університет Бургосу та ін.), на факультетах соціальних наук (Севільський університет Pablo de Olavide, університет Кастилії Ла-Манші та ін.), на факультетах соціального виховання (Барселонський університет Ramon Llull), а також в університетських

школах (наприклад, Escuela Universitaria Cardenal Cisneros в університеті Алькалі, Мадридський університетський педагогічний центр ESCUNI та ін.).

Передісторія університетських освітніх програм, призначених для підготовки соціальних педагогів, була тісно пов'язана зі всезагальним реформуванням вищої освіти в Іспанському Королівстві на початку XXI ст. Відповідно до Органічного Закону «Про університети» 6/2001 від 21 грудня 2001 року університети є або державними, або приватними (ст. 3) [1, с. 15]; університетське навчання зорганізовано за трьома циклами – grado, master, doctorado (ст. 37) [1, с. 27]; університети наділені автономіями, їхня діяльність заснована на принципі академічної свободи, що виявляється в свободах кафедр, досліджень та навчання (ст. 2) [1, с. 14].

В умовах реалізації Болонського процесу – Органічним Законом «Про університети» (у новій редакції – Закону 4/2007 від 12 квітня) і королівським указом 1393/2007 від 29 жовтня 2007 року стосовно організації університетського навчання закріплювалися важливі зміни в системі університетської освіти в Іспанії, зорієнтовані на цілі розбудови європейського простору вищої освіти. Багаторівнева вища освіта інтегрувала в собі – I рівень підготовки – бакалавр (graduado / graduada), II рівень – магістр (master universitario) і III рівень – доктор наук (doctor / doctora) (ст. 8–11) [2, с. 9–10].

Умови університетської освіти визначалися в Іспанії і в окремому законодавстві Автономних Співтовариств (Андалуський Закон 12/2011 «Про університети» від 16 грудня 2011 року, Закон 5/2005 «Про упорядкування університетської системи Арагону» від 14 червня 2005 року, Закон 6/2013 «Про університетську систему Галісії» від 13 червня 2013 року, Закон 3/2005 «Про університети регіону Мурсії» від 25 квітня 2005 року, Закон 3/2003 «Про університети Кастилії-Леону» від 28 березня 2003 року, Закон 1/2003 «Про університети Каталонії» від 19 лютого 2003 року тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження змісту й особливостей реалізації освітніх програм бакалаврського рівня «Соціальне виховання» в університетах Іспанії здійснювалося в контексті компаративного аналізу зарубіжного досвіду педагогічної теорії і практики (Т. Левченко, О. Локшина та ін.), історико-педагогічного аналізу освітніх пошуків і перетворень (Н. Дічек, В. Майборода, І. Руснак, М. Ярмаченко та ін.), вивчення особливостей професійної підготовки соціальних педагогів (С. Грищенко, Л. Міщик, Н. Чернуха, Л. Штефан та ін.). Окремі аспекти реалізації університетських освітніх програм, призначених для підготовки бакалаврів за напрямом соціального виховання в Іспанському Королівстві, висвітлювалися в наукових публікаціях іспанських авторів Х. Каріде Гомеса (J. Caride Gomez), К. Укара (X. Usar), С. Герреро (C. Guerrero), О. Морено

(O. Moreno), П. Морено (P. Moreno), С. Мартінес де Мігель (S. Martinez de Miguel), Х. Сальмерона Ароки (J. Salmeron Aroca) та ін. Іспанський досвід сучасної університетської підготовки соціальних педагогів залишається мало дослідженим. Цей досвід може розглядатися і в контексті розбудови загальноєвропейського простору вищої освіти, і в іншому контексті – збереження національних та регіональних традицій університетської педагогічної освіти в Іспанському Королівстві.

Мета статті – визначити особливості реалізації освітніх програм бакалаврського рівня «Соціальне виховання» в різних університетах Іспанського Королівства.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень королівського указу 1393/2007 від 29 жовтня 2007 року щодо організації університетського навчання в Іспанії освітня програма бакалаврського рівня розрахована на 180–240 кредитів ECTS. Базова підготовка бакалаврів передбачає освоєння не менше 25 % кредитів від загальної кількості (60 кредитів ECTS), здебільшого для її здійснення достатньо одного навчального року.

Основний цикл навчання за освітньою програмою бакалаврського рівня складається з освоєння обов'язкових дисциплін (не менше 90 кредитів ECTS), а також предметів вільного вибору здобувачів освіти, починаючи з третього навчального року. Останні в освітніх програмах «Соціальне виховання» запроваджуються у вигляді спеціальних курсів із метою поглибленого вивчення соціально-педагогічного інструментарію роботи з різними групами населення (наркозалежними особами, правопорушниками, іммігрантами, людьми похилого віку, особами з інвалідністю та ін.) і соціально-виховної роботи в різноманітних соціальних контекстах (дискримінації, конфлікту, насильства, психопатології, соціогендерних відносин, соціальної ексклюзії тощо). Обов'язковими компонентами освітньої програми є навчальні практики та захист кваліфікаційної роботи.

В усіх університетах Іспанського Королівства, в яких реалізуються освітні програми бакалаврського рівня «Соціальне виховання», базова підготовка (60 кредитів ECTS) здійснюється переважно протягом першого навчального року й охоплює освоєння таких обов'язкових компонентів змісту освіти, як «Історичні і сучасні основи соціального виховання», «Організація виховних інституцій», «Методологія соціально-педагогічного дослідження», «Виховання і культура в інформаційному суспільстві», «Освітні інформаційно-комунікаційні технології», «Техніки комунікації», «Психологія розвитку», «Соціальна психологія», «Соціологія та соціальна антропологія», «Англійська мова за професійним спрямуванням» (приклад Саламанкського університету) [3], або ж таких предметів, як «Освіта й виховні контексти», «Виховання

і суспільство», «Соціально-політичні основи освіти», «Антропологія і філософія освіти», «Цифрова освіта», «Комунікативні навички у виховній сфері», «Освітні комунікація та інтеракція», «Біопсихологічні основи особистості», «Психологія розвитку» (приклад Барселонського автономного університету) [4].

Університетські освітні програми «Соціальне виховання» в своєму змісті інтегрують кілька обов'язкових модулів: «Концептуальні і контекстуальні основи соціального виховання», «Аналіз, оцінювання і дослідження соціально-виховної реальності», «Проектування в соціально-виховній галузі», «Управління соціально-виховними організаціями», «Втручання в соціально-виховному контексті». За кожним модулем передбачено вивчення кількох предметів. Наприклад, в Кордовському університеті за модулем «Концептуальні і контекстуальні основи соціального виховання» (60 кредитів ECTS) інтегровано предмети «Теорія виховання», «Історія соціального виховання», «Соціальна педагогіка», «Соціальна психологія», «Освіта впродовж життя», «Психологічні основи втручання в соціальному вихованні», «Основи соціології», «Соціологія освіти» [5], а в університеті Малаги за тим самим модулем – предмети «Теорія виховання», «Історія соціального виховання», «Процеси навчання і виховання задля рівності та поваги різноманіття», «Методи дослідження в соціальному вихованні», «Соціальна педагогіка і професійна деонтологія», «Психологія освіти», «Психологія розвитку», «Соціологія», «Соціологія соціальних проблем» [6].

З-поміж обов'язкових освітніх компонентів в більшості університетів уведені предмети «Соціальна педагогіка», «Філософія освіти», «Аналіз даних в освіті», «Суб'єкти, процеси і контексти навчання», «Організація й управління соціально-виховними установами», «Освітня політика», «Оцінювання соціально-виховних програм та інституцій», «Історія соціального виховання в Іспанії», «Політика соціального виховання», «Соціокультурна діяльність», «Педагогічні основи освіти дорослих», «Освіта впродовж життя і рівність можливостей», «Соціальне виховання в шкільному середовищі», «Соціальне виховання в родинному вогнищі», «Проектування соціального виховання», «Громадянськість, соціальна політика та правові основи соціального виховання», «Технології соціальної медіації».

В університеті Сантьяго-де-Компостели обов'язковими предметами визначені такі: «Соціальна педагогіка», «Підготовка і професіоналізація зі соціального виховання», «Аналіз та діагностика соціально-виховних явищ», «Історія соціального виховання», «Контексти і середовища в соціальному вихованні», «Родина, школа і громада в соціальному вихованні», «Виховні й культурні послуги

в соціальному вихованні», «Ресурси в соціальному вихованні», «Технологія виховання», «Оцінювання програм із соціального виховання», «Динаміка і техніки виховання в групі», «Планування та проектування програм із соціального виховання», «Методи соціально-педагогічного дослідження», «Дослідження, розвиток і інновації у соціальному вихованні», «Виховання в інформаційно-комунікаційному просторі» тощо [7].

Обов'язковими освітніми компонентами у Валенсійському університеті є предмети «Соціальна педагогіка», «Порівняльна соціальна педагогіка», «Філософія освіти», «Аналіз даних в освіті», «Суб'єкти, процеси і контексти навчання», «Організація й управління соціально-виховними установами», «Освітня політика», «Міжнародна освіта», «Освіта, соціальна участь, громадський розвиток та інклюзія», «Соціальне адміністрування і системи соціального захисту», «Оцінювання соціально-виховних програм та інституцій», «Історія соціального виховання в Іспанії», «Політика соціального виховання» тощо [8].

В університеті Вальядоліду обов'язковими освітніми компонентами визначено навчальні дисципліни «Теорія і моделі розвитку громади», «Політика і програми розвитку громади», «Соціокультурна діяльність», «Теоретичні основи виховного втручання щодо осіб у ситуаціях ризику та соціальної ексклюзії», «Іммігранти, етнічні меншини й міжкультурне виховання», «Педагогічні основи освіти дорослих», «Освіта впродовж життя і рівність можливостей», «Соціальне виховання в шкільному середовищі», «Соціальне виховання в родині», «Проектування соціального виховання», «Громадянськість, соціальна політика і правові основи соціального виховання», «Технології соціальної динамізації», «Технології соціальної медіації» та ін. [9]. Акценти в змісті освіти розставлено саме на знанневому досвіді теорій і практик соціального виховання в середовищному розмаїтті – родині, школі, громаді, міжкультурному ком'юніті.

Предмети «Діагностика в соціальному вихованні», «Проектування втручання», «Оцінювання програм із соціального виховання», «Освіта, співробітництво і розвиток», «Програми виховної роботи з дітьми та молоддю», «Освіта дорослих», «Освіта літніх людей», «Програми і засоби підтримки осіб з інвалідністю», «Створення і розвинування соціальних мереж», «Організація й управління соціальними службами та установами», «Розвиток і соціокультурна анімаційна діяльність», «Оцінювання діяльності служб та працівників у соціально-виховній сфері», «Соціальне виховання і праця», «Соціальний педагог: професійне становлення та деонтологія», «Професійна підготовка в соціально-виховній галузі» є обов'язковими для вивчення здобувачами освіти протягом другого – четвертого навчальних років в університеті Мурсії [10].

Навчальні предмети, які пропонуються здобувачам університетської освіти на вибір за освітніми програмами «Соціальне виховання», значно різняться. Головним чином ці відмінності пов'язані з місцевими особливостями спеціалізації соціальних служб і запитом на фахівців конкретного профілю, хоча в сукупності предмети вільного студентського вибору в більшості іспанських університетів відбивають широкий спектр напрямів соціально-педагогічної роботи.

У Гранадському університеті з-поміж курсів вільного вибору студентів в навчальному році 2022 – 2023 передбачено такі: «Соціально-виховна робота з наркозалежними», «Виховання задля гендерної рівності», «Соціологія міграцій», «Соціально-педагогічна робота в родинному середовищі», «Мистецтво і культура в соціальному вихованні», «Виховне втручання в пенітенціарних установах», «Психологія виховання для соціальних педагогів» та ін. [11].

У Національному університеті дистанційної освіти (м. Мадрид) здобувачам освіти пропонуються на вибір предмети «Освіта дорослих», «Освіта, економіка і розвиток», «Міжкультурне виховання», «Соціокультурне гендерне конструювання», «Професійна й особистісна орієнтація», «Підготовка і професійний розвиток соціального педагога», «Історія неформальної та інформальної освіти», «Дослідження практики соціального виховання», «Дистанційна освіта», «Діагностування і виховання обдарованих дітей» тощо [12].

Предмети вільного вибору здобувачів освіти в університеті Бургосу – то є «Емоційний інтелект у соціальному вихованні», «Прикладна економіка до соціального втручання», «Гендерна рівність в освітній сфері», «Сучасні і виникаючі культурні зміни», «Соціальний педагог в освітній системі», «Освіта задля сталого розвитку», «Освіта задля розвитку літніх людей», «Соціальна інклюзія для осіб з інвалідністю», «Адикції, наркотична залежність та виховання», «Захист дитинства і родинне виховання», «Суспільство, культура та кіно» тощо [13].

В університеті Кастилії Ла-Манші здобувачам освіти пропонуються предмети на вибір з іншого переліку: «Педагогіка дозвілля», «Педагогіка навколишнього середовища», «Виховання і гендер», «Виховна робота з дітьми та підлітками», «Особливі освітні потреби», «Виховання в родинному середовищі», «Північ – Південь: нерівності і співробітництво задля розвитку», «Сучасні трансформації суспільних відносин», «Психосоціально-виховне втручання» та ін. [14].

У Мадридському університеті Комплутенсе передбачений значний перелік предметів вільного вибору здобувачів освіти, зокрема це предмети «Історія соціального виховання», «Історія Мадриду крізь дидактичну перспективу», «Соціологія молоді», «Соціологія імміграції», «Соціологія

бідності», «Психопатологія у дорослому і похилому віці», «Освіта задля миру і прав людей», «Громадянське виховання», «Етика та деонтологія соціального педагога», «Виховне втручання в пенітенціарних центрах», «Модифікація поведінки в соціальних контекстах», «Програми компенсаторного виховання», «Програми міжкультурного виховання», «Мистецькі техніки для соціальних педагогів» тощо [15].

Аналіз змістовної частини освітніх програм бакалаврського рівня «Соціальне виховання» в університетах різних регіонів Іспанського Королівства дає підстави стверджувати, що кожна з таких програм – унікальна й що в цих освітніх програмах оптимально враховується регіональний фактор. Визначаючи істотні особливості реалізації даних освітніх програм, варто зауважити, що, по-перше, не дивлячись на регіональні відмінності, в більшості з програм доречно поєднано тематику соціологічних, психологічних та педагогічних наукових напрямів; по-друге, всеохоплююче представлено в іспанських освітніх програмах «Соціальне виховання» культурний і середовищний контексти соціально-педагогічної практики; по-третє, значуща увага відведена на освоєння здобувачами освіти методологічних основ та дослідницьких процедур, необхідних для наукового пошуку в галузі соціальної педагогіки.

Методологічні підходи ж до побудови освітніх програм підготовки бакалаврів за напрямом соціального виховання в іспанських університетах ідентичні, і вони, головним чином, відбивають стратегічні лінії загальноєвропейської освітньої політики. Принципи академічної свободи, академічної доброчесності, мобільності здобувачів, якості освіти, на які спираються сучасні європейські університети, є логічними наслідками соціокультурних процесів ускладнення «суспільства знань» та універсалізації освітнього простору.

Висновки. Іспанський досвід реалізації університетських освітніх програм «Соціальне виховання» демонструє, що саме в межах підготовки бакалаврського рівня відбуваються засвоєння здобувачами основних наукових понять, закономірностей, ідей, концепцій і теорій, оволодіння ними загальними й фаховими компетентностями, апробування в соціально-виховній професійній діяльності. Студенти навчаються компетентно розв'язувати спеціалізовані задачі в галузі соціальної педагогіки, виявляти управлінські уміння керування і адміністрування службами й інституціями соціально-виховного призначення, організовувати та проводити дослідницьку роботу з вивчення соціально-педагогічних проблем на рівні особистості, соціуму, соціальних груп, громади, держави.

Сучасний іспанський досвід університетської підготовки соціальних педагогів має велику цінність як підвалина розуміння загальноєвропейських процесів реформування та динамізації

вищої освіти. Разом із тим приклад імплементації університетських освітніх програм в Іспанському Королівстві засвідчує суспільну значущість підтримання національних і регіональних традицій та пріоритетів університетської підготовки фахівців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ley Organica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades. *Boletín Oficial del Estado*. 2001. № 307, 24 de diciembre. 57 p.
2. Real Decreto 1393/2007, de 29 de octubre, por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales. *Boletín Oficial del Estado*. 2007. № 260, 30 de octubre. 28 p.
3. Grado en Educación Social. Universidad de Salamanca. Plan de Estudios. URL: <https://www.usal.es/files/grados/planes/Plan%20estudios%20Educacion%20Social.pdf>.
4. Universitat Autònoma de Barcelona. Grado en Educación Social. URL: https://www.uab.cat/Document/788/81/827_GESocial_web_modif_03_2022_es.pdf.
5. Universidad de Córdoba. Graduado / Graduada de Educación Social. URL: https://www.uco.es/grados/images/documentos/grados_centro_f_ciencias_educacion/grado_educacion_social/adscipcion_ESOCIAL_220225_v1.pdf.
6. Impreso solicitud para verificación de títulos oficiales. URL: https://www.uma.es/media/tinyimages/file/Graduado-a_en_Educacion_Social_ultima_Memoria_VERIFICADA.pdf.
7. Universidad de Santiago de Compostela. Grado en Educación Social. Plan de estudios por curso. URL: <https://www.usc.gal/es/estudios/grados/ciencias-sociales-juridicas/grado-educacion-social>.
8. Universitat de Valencia. Grado en Educación Social. URL: <https://www.uv.es/uvweb/universidad/es/estudios-grado/oferta-grados/oferta-grados/grado-educacion-social-1285846094474/Titulacio.html?id=1285847456314>.
9. Universidad de Valladolid. Facultad Trabajo Social. Grado en Educación Social. URL: <https://www.feys.uva.es/?q=node/602>.
10. Universidad de Murcia. Facultad de Educación. Grado en Educación Social. URL: <https://www.um.es/web/estudios/grados/educacion-social>.
11. Universidad de Granada. Grado en Educación Social. Plan de Estudios. URL: <https://grados.ugr.es/social/pages/infoacademica/estudios>.
12. UNED. Grado en Educación Social. URL: https://portal.uned.es/portal/page?_pageid=93,71542189&_dad=portal&_schema=PORTAL.
13. Universidad de Burgos. Facultad de Educación. Curso 2022/2023. Grdo en Educación social. URL: https://www.ubu.es/sites/default/files/portal_page/files/p_gesocial_152_4.pdf.
14. Universidad de Castilla La-Mancha. Grado en Educación Social. Plan de Estudios. URL: <https://www.uclm.es/estudios/grados/educacion-social>.
15. Universidad Complutense de Madrid. Educación Social. Grado y Doble Grado. Curso 2022/2023. URL: <https://www.ucm.es/estudios/grado-educacionsocial>.